

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)

НАУКОВИЙ СЕМІНАР

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей

м. Чернівці, 15 грудня 2017 р.

Чернівці

Технодрук

2017

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Грига В. В.
Буйновська Є. В.
Боднарюк М. І.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)
Калініченко В. А., к.і.н.

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей наукового семінару (м. Чернівці, 15 грудня 2017 р.). – Чернівці: Технодрук, 2017. – 104 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також охорони об'єктів археологічної спадщини, історичних реконструкцій і музеєфікації старожитностей регіону. Результати досліджень пам'яток Чернівецької області представили науковці та краєзнавці з Чернівецької області, Києва, Львова, Івано-Франківська, Ужгорода, Тернополя, Кам'янця-Подільського (Україна), Сучави (Румунія), Кракова (Польща), Будапешта (Угорщина).

З М І С Т

Авраменко М. Інгумації з кам'яними конструкціями на пам'ятках черняхівської культури Середнього Подністров'я	7
Бандрівський М. Про ймовірний вплив гунської навали на появу скловиробничої майстерні в Комарові на Північній Буковині	8
Бандрівський М., Крушельницька Л. Нові комплекси кінської упряжі «передкіфського часу» з овальними кільцями із Середнього Придністров'я (за матеріалами Сокирянського району Чернівецької області)	12
Боднарюк М. Вивчення пам'яток кам'яного віку в Подністров'ї та Попрутті Чеславом Амброжевичем	15
Боднарюк М., Ісопеску А. Нумізматичні знахідки пізньоримського часу з поселень с. Опришени	17
Буйновська Є. Проблеми охорони та використання об'єктів культурної спадщини	19
Буйновська Є., Ільків М., Калініченко В. Дослідження Руської брами Хотинської фортеці у 2017 р.	21
Вакуленко Л. Про походження поховального обряду культури карпатських курганів	24
Вамуш А. Пережитки язичницької символіки в жіночих головних уборах населення Буковини в середньовічний час (XI-XIII ст.)	25
Возний І. Обробіток каменю на теренах Буковини в XII-XIII ст.	28
Горбаненко С. «Магічний» посуд давніх слов'ян	30

Горбаненко С. Промивання на поселенні Комарів черняхівської культури	32
Грига В. Проблеми охорони та збереження пам'яток (об'єктів) археологічної спадщини Чернівецької області	34
Дмитрук Ю. Окремі результати геоархеологічних досліджень Буковини	36
Ємчук В. Результати інвентаризації пам'яток (об'єктів) археології на території Чернівецької області протягом 2014-2017 рр.	38
Зелений А. Нові середньовічні пам'ятки в с. Василівка на Сокирянщині	40
Ільків М. Християнська культова пластика з давньоруських пам'яток Буковини в постійно діючій експозиції Чернівецького обласного художнього музею	41
Ільків М., Михайлина Л., Пивоваров С. Археологічні пам'ятки Василева: результати і перспективи досліджень	44
Калініченко В.А., Пивоваров С.В. Предмети клинкового озброєння з пам'яток VIII-X ст. на Буковині	46
Ластюк В. Трипільські поселення села Погорілівка Заставнівського району Чернівецької області	48
Ластюк Т. Археологічні дослідження «Юних музеєзнавців» Погорілівської ЗОШ I–III ступенів Заставнівського району в системі історико-краєзнавчої роботи	49
Манігда О. Ареали традиційного розселення у X ст. н.е. у мікрореєоні Пруто-Дністровської області	51

Мордовін М., Боднарюк М., Калініченко В., Прохненко І. Західноєвропейські товарні текстильні пломби XIV–XVII ст. на землях Північної Буковини.....	53
Моця О. Літописні гради Буковини: результати та перспективи досліджень.....	56
Нємічева Т. До питання інтерпретації виявлених залишків будівлі північного двору Хотинського замку.....	59
Петраускас О. Деякі підсумки археологічних досліджень виробничої факторії римського часу біля с. Комарів	61
Пивоваров С., Ільків М., Калініченко В. Церква Вознесіння Господнього в Лужанах за археологічними даними	63
Позняков Д. Хотинська нахіє у 1793 році: адміністративний аспект	64
Рідуш Б., Нечитайло П., Тимчук Д. Скельно-печерний комплекс біля с. Василівка	67
Ротар О. Колекція пластики трипільської культури у фондах Чернівецького обласного краєзнавчого музею	69
Рубанець М., Ільків М. Знахідки сокир доби палеометалу із с. Михайлівка на Буковині	71
Руснак О. Вивчення О. Кандибою трипільських старожитностей із Шипинців.....	73
Сандуляк В. Археологічні дослідження архітектурних об'єктів культурної спадщини та оборонних укріплень Хотинської фортеці	75
Сергєєва М. Антракологічні матеріали з поселення черняхівської культури поблизу с. Комарів (дослідження 2014 р.).....	76

Ткачук Т. Формування першої фази шипинецької групи трипільської культури	78
Томенчук Б. Археологія Буковинського Прикарпаття і Подністров'я. Окремі актуальні напрямки новітніх досліджень	79
Третяков О. Історичні реконструкції господарських споруд Буковини VI – рубежу XII-XIII ст.	81
Федорук А. Шоломи на теренах Буковини у кінці XII-XIV ст. за даними археології та іконографії	82
Черновол Д. Дослідження в с. Волошкове	84
Чобан Р. Джурів, урочище Брама – археологічний об'єкт пізньосередньовічного часу	86
Ягодинська М. Археологічні дослідження на Тернопільщині Б.О.Тимощука та І.П.Русанової	87
Якубина С. Поселення черняхівської культури Шебутинці, урочище Сокира	89
Яловко В. Дослідження старожитностей культури карпатських курганів учнями Чагорської школи	91
Яловко В. Дослідження трипільського поселення Коровія, урочище Валени	92
Liwoch R. Metodyka datowania w archeologii wczesnego średniowiecza Zachodniej Ukrainy	93
Niculică B., Budui V., P'kiv M., Bodnariuc N. Pe urmele depozitelor de bronzuri din Bucovina (regiunea Cernăuți)	95
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	99

біля Бендерської брами XVIII-XIX ст. У цьому ж році на південь від Замку були виявлені рештки мурувань невідомої споруди. У 2012-2017 рр. у підвалі № 1 Комендантського палацу XV-XVI ст. в ході виконання науково-рятівних досліджень були виявленні залишки мурувань невідомої споруди. В 2017 р. були розпочаті дослідження Руської брами XIX ст.

Марина Сергєєва (Київ)

**АНТРАКОЛОГІЧНІ МАТЕРІАЛИ З ПОСЕЛЕННЯ
ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ПОБЛИЗУ с. КОМАРІВ
(ДОСЛІДЖЕННЯ 2014 р.)**

Антракологічні дослідження (вивчення викопного вугілля, зокрема з метою визначення деревних порід), особливо за відсутності знахідок дерев'яних артефактів, мають важливе значення для отримання додаткової інформації про характер деревної рослинності кожного конкретного мікрорегіону, яка є підґрунтям сировинної бази стародавньої деревообробки, паливної бази та інших напрямів діяльності місцевого населення, пов'язаних з використанням деревини.

Стадію вивчення середньовічного викопного вугілля на території України можна охарактеризувати як початкову, тобто стадію накопичення матеріалу. На першому етапі основним завданням є послідовне введення до наукового обігу всієї отриманої інформації. Наразі репрезентуємо результати вивчення викопного вугілля з п'яти об'єктів черняхівського часу, досліджених на поселенні Комарів (Чернівецька обл., Кельменецький р-н) у 2014 р. археологічною експедицією Відділу археології ранніх слов'ян та регіональних польових досліджень ІА НАН України і Науково-дослідного центру «Рятівна археологічна служба» ІА НАН України під керівництвом О.В. Петраускаса.

Всього проаналізовано 125 зразків вугілля. Із заповнення всіх об'єктів походить матеріал, отриманий за результатами вибіркової флотації і промивки, у двох об'єктах вугілля також додатково відбиралося вручну. Стан збереження вугілля і розміри

окремих вуглин дозволили визначити породи до роду або родини для 92 екземплярів. Методика визначення порід дерева полягає у вивченні характерних особливостей мікроструктури деревини за трьома розрізами з наступним порівнянням отриманих результатів з даними опублікованих визначників деревини.

Проаналізоване вугілля належить деревині широколистяних порід, характерних для регіону, який входить до лісостепової зони Прут-Дністровського межиріччя. Виявлено дуб (*Quercus sp.*), ясен (*Fraxinus sp.*) і бук (*Fagus sp.*). Частку вугликів не вдалося ідентифікувати до роду або родини, проте всі вони належать широколистяним породам. Зразки хвойних порід відсутні.

Дрібні розміри вугликів, їх відносно невелика кількість і розміщення не *in situ* (тобто поза контекстом використання) не дають можливості для точної інтерпретації виявленого матеріалу, проте можна висловити деякі міркування.

Серед визначеної деревини цілком переважає дуб. Його виявлено в чотирьох із п'яти об'єктів. Така картина є очікуваною, враховуючи значення цього дерева як основної сировини для будівництва і як палива, у тому числі технічного. Серед матеріалів пам'яток, які вивчалися раніше, як у Поліссі, так і у лісостеповій зоні, повна перевага дубу простежена майже скрізь, крім окремих пам'яток, де через природні умови панує сосна, або сосна і дуб використовуються з однаковою інтенсивністю (зокрема у Києві, пам'ятки на сучасній Київщині і Чернігівщині).

Ясеневе вугілля виявлене у двох об'єктах, при цьому в одному з них ясен є єдиним видом деревини (зразки отримані і вручну, і шляхом флотації). У цьому випадку варто говорити про належність всього вугілля якомусь виробу. Треба враховувати можливість вибору цієї деревини для деяких видів робіт (виготовлення хатнього начиння, токарні роботи), що простежено на прикладі давньоруських матеріалів. Бук виявлений в одному об'єкті, де репрезентований одним дрібним вугликом. Це не дозволяє робити припущення з його можливого використання. Загалом у своєму ареалі бук слугував сировиною для різних робіт, переважно хатнього начиння, а також як паливо.

Значення отриманих даних полягає в розширенні існуючої бази даних з археологічного дерева. Досліджені матеріали є важливими як один з перших кроків у рамках досліджень палеоекології і господарчої діяльності населення мікрорегіону у ранньому середньовіччі.

Тарас Ткачук (Галич – Івано-Франківськ)
**ФОРМУВАННЯ ПЕРШОЇ ФАЗИ ШИПИНЕЦЬКОЇ ГРУПИ
ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**

Близько IV тис. до н.е. почалися різкі культурні зміни. Причини щодо їх виникнення постійно дискутуються. Багато прихильників має теорія кліматичних змін, які сильно впливають на культурогенез. За даними палеокліматологів, у IV тис. до н.е. клімат став сухішим, що спричинило зникнення старих культур і появу нових.

Припинила існування яскрава культура Гумельниця – Караново IV – Коджадермен на сході Балкан, у Карпатській котловині зникла не менш яскрава культура Лендель. Їхнє місце зайняли інші культури. Деякі культури трансформувалися, наприклад, Тисаполгарську культуру змінила культура Бодрогкерестур.

Так само трансформувалася культура Трипілля-Кукутень. Одним із її проявів стала відмова від виготовлення поліхромного посуду в Пруто-Дністровському регіоні. Його почав замінювати монохромний посуд, розмальований чорним орнаментом, витоки якого сягають культури Караново I-II (VI тис. до н.е.). Це орнамент у вигляді великих кіл і вертикальних або горизонтальних лінозоподібних овалів, з'єднаних тонкими дугами. Правда, в культурі Караново I-II вони часто були намальовані білою фарбою.

На кераміці першої раковецької фази трипільської культури етапу В II (за С.М.Рижовим) ще збереглися традиції раніших розписів (Флорешти V, Раковець). Але поступово кількість архаїчних рис серед форм і розписів посуду зменшується. На другій, мерешовській фазі (за С.М. Рижовим) поселень з монохромним розписом посуду більше. Носії мерешовських традицій поступово просуваються на південне Побужжя (Ворошилівська група), басейн р. Синюхи (Володимирівська група) і північ Середнього Подністров'я, де сформувалася перша фаза шипинецької групи. Вона відносно добре репрезентована матеріалами поселення